

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

УДК 338.45

Дьяченко О.А.
Артеменко Л.П.

канд. економ. наук, доцент
Національний технічний університет України «КПІ»

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ІННОВАЦІЙНО-ОРІЄНТОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ИННОВАЦИОННО-ОРИЕНТИРОВАННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ

ECONOMIC SECURITY OF INNOVATION ORIENTED ENTERPRISES IN TERMS OF EUROPEAN INTEGRATION

У статті розглянуто поняття економічної безпеки. Визначено роль економічної безпеки суб'єктів господарювання у підвищенні економічної безпеки держави в умовах євроінтеграції. Визначені поняття «інноваційно-орієнтоване підприємство» та «економічна безпека інноваційно-орієнтованого підприємства». Розглянуто структуру та оцінку рівня економічної безпеки інноваційно-орієнтованого підприємства. Визначено основні проблеми забезпечення економічної безпеки інноваційно-орієнтованих підприємств в умовах євроінтеграції. Акцентовано увагу на фактори впливу зовнішнього середовища на економічну безпеку інноваційно-орієнтованих підприємств будівельних матеріалів України. Виявлено коефіцієнти вагомості кожної з груп факторів, також було визначено імовірності негативного впливу груп факторів на економічну безпеку інноваційно-орієнтованих підприємств будівельних матеріалів. Представлено узагальнену графічну модель негативного впливу складових економічної безпеки інноваційно-орієнтованих підприємств будівельних матеріалів. Визначено, що одним із шляхів створення для недержавних підприємств передумов для економічного виживання за умов ринкових відносин є виявлення та нейтралізація загроз економічній стабільності підприємства.

Ключові слова: економічна безпека, економічна безпека інноваційно-орієнтованого підприємства в умовах євроінтеграції, фактори прямого впливу зовнішнього середовища.

В статье рассмотрено понятие экономической безопасности. Определена роль экономической безопасности субъектов хозяйствования в повышении экономической безопасности государства в условиях евроинтеграции. Определены понятия «инновационно-ориентированное предприятие» и «экономическая безопасность инновационно-ориентированного предприятия». Рассмотрена структура и оценку уровня экономической безопасности инновационно-ориентированного предприятия. Определены основные проблемы обеспечения экономической безопасности инновационно-ориентированных предприятий в условиях евроинтеграции. Акцентируется внимание на факторы воздействия внешней среды на экономическую безопасность инновационно-ориентированных предприятий строительных материалов Украины. Выявлены коэффициенты весомости каждой из групп факторов, также были определены вероятности негативного влияния групп факторов на экономическую безопасность инновационно-ориентированных предприятий строительных материалов. Представлено обобщенную графическую модель негативного воздействия составляющих экономической безопасности инновационно-ориентированных предприятий строительных материалов. Определено, что одним из путей создания для негосударственных пред-

приятний предпосылкой для экономического выживания в условиях рыночных отношений является выявление и нейтрализация угроз экономической стабильности предприятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность, экономическая безопасность инновационно-ориентированного предприятия в условиях евроинтеграции, факторы прямого воздействия внешней среды.

The article identified the concept of economic security. Determined the role of economic security of enterprises in enhancing the economic security of country in terms of European integration. Determined the concepts of "innovation-oriented enterprise" and "economic security of innovation-oriented enterprises." Considered the structure and assessment of economic security of innovation-oriented enterprises. Determined the basic problems of providing economic security of innovation-oriented enterprises in terms of European integration. Attention is given to the factors of influence of the external environment on economic security of innovation-oriented enterprises of building materials of Ukraine. Discovered weight coefficients of each of groups of factors, also was determined the probability of the negative impact of group factors on economic safety of innovation-oriented enterprise of building materials. The generalized graphical model of the negative impact of the components of economic security of innovation-oriented enterprises of building materials. Determined that one of the ways for the creation of private enterprises prerequisites for economic survival in market conditions is to identify and neutralize threats to the economic stability of the company.

Keywords: economic security, economic security of innovation-oriented enterprises in terms of European integration, factors of direct influence of the external environment.

Вступ. Фундаментальною основою економічного розвитку держави є економічна безпека. Економічна безпека — це такий стан національної економіки, за якого забезпечуються захист національних інтересів, стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність до розвитку та захищеність життєво важливих інтересів людей, суспільства, держави. Управління економічною безпекою держави – це система організаційних та інституційно-правових заходів впливу, спрямованих на своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз фінансовій безпеці держави. В умовах європейської інтеграції забезпечення фінансово-економічної безпеки держави має бути першочерговим завданням, з точки зору національних інтересів. Адже, сучасні тенденції глобалізаційних фінансово-економічних і соціальних процесів узагальнюють вимоги та характеристики ефективного економічного розвитку окремих суб'єктів світової економіки, в першу чергу – національних економік.

Необхідно зазначити, що в Україні лише протягом останніх років центральні органи державного управління звертають увагу на проблеми економічної безпеки держави. Однак ще не на належному рівні державні службовці вищого рівня усвідомлюють, що підвищення економічної безпеки держави полягає у зміцненні економічної безпеки окремих суб'єктів господарювання. Відповідно в Україні не прийнято жодного програмного документа стратегічного характеру у сфері економічної безпеки підприємництва. Це не відповідає практиці економічно розвинених держав світу, в яких підприємництво (особливо мале) є не тільки об'єктом державної політики, але розглядається як чинник національної безпеки.

Актуальність економічної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів визначається необхідністю формування внутрішнього імунітету і зовнішньої захищеності від дестабілізаційного впливу та конкурентоздатності на світових ринках, а також стійкості фінансового становища.

В Україні питанню «економічна безпека підприємства» економісти почали приділяти увагу ще з 90-х років минулого століття. На сьогодні проблема економічної безпеки на підприємстві є досить актуальною та розглядається багатьма сучасними науковцями, серед яких: О.В. Березін [2], В.П. Василенко [3], О.С. Іванілов [4], Т.М. Іванюта [1], І.Н. Карпунь [5], С.Ф. Покропивний [6], Л.І. Шваб [7] та інші. На жаль, економічній безпеці інноваційно орієнтованих підприємств достатня увага не приділялася.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження та систематизація факторів непрямого впливу зовнішнього середовища, встановлення ймовірності та вагомості впливу даних факторів на економічну безпеку інноваційно-орієнтованих підприємств будівельних матеріалів в умовах євроінтеграції.

Методологія. У роботі були використані такі методи дослідження: метод експертних досліджень (для оцінки вагомості та ймовірності впливу факторів на економічну безпеку підприємств будівельних матеріалів); графічний метод (для побудови графічної моделі); метод індукції і дедукції (для теоретичного узагальнення існуючих понять).

Результати дослідження. Інноваційно-орієнтоване підприємство є таким підприємством, яке здійснює інноваційну діяльність, планує її здійснення у майбутньому, і орієнтоване на отримання результатів діяльності переважно від виробництва та продажу інноваційного продукту. Таке підприємство можна розглядати як організовану мережу інноваційних процесів, формування якої здійснюється шляхом інтеграції потоків усіх видів за етапами виробничо-збутового ланцюга інноваційної діяльності – від постачальників первинної сировини до кінцевого споживача.

Під економічною безпекою інноваційно-орієнтованого підприємства (фірми, організації) розуміється стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів (у т.ч. його інноваційних потужностей та потенціалу), що дозволяє досягти стану захищеності від внутрішніх та зовнішніх економічних загроз та подальшого стійкого розвитку в умовах нестабільності національної економіки.

У зв'язку з новими умовами господарювання, які постійно змінюються під впливом НТП інноваційна складова стає однією з найбільш вагомих для забезпечення високого рівня економічної безпеки. Тому пропонується доповнити структуру економічної безпеки інноваційною складовою (рис. 1).

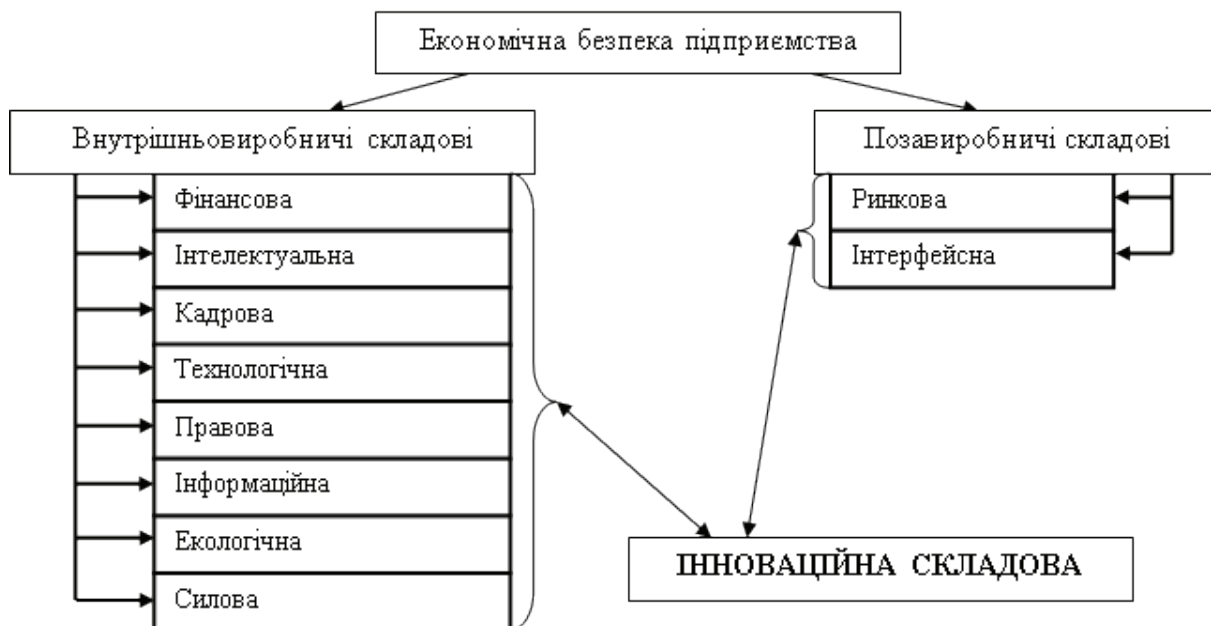

Рис. 1. Структура економічної безпеки інноваційно-орієнтованого підприємства (розроблено авторами)

Формування методики оцінки стійкої економічної безпеки підприємства потребує з'ясування визначеності з набором складових економічної безпеки підприємства, визначеності складу оціночних критеріїв складових економічної безпеки, а також їхньою градацією для різних рівнів безпеки. Проблема визначення рівня економічної безпеки підприємства є слабоструктурованою проблемою, яка має яскраво виражену ієрархічну, багаторівневу структуру. Складові економічної безпеки мають, як правило, якісні характеристики, що ускладнює використання формалізованих методів для їх оцінки.

Для оцінки економічної безпеки підприємств (ЕБП) пропонується велика варіативність моделей, методів та методик, систематизуючи які можна виокремити (рис. 2.): індикаторний підхід; ресурсно-функціональний підхід; програмно-цільовий підхід.

Важливим кроком у контексті загального реформування економіки є інтеграція в економіко-правове середовище України ринкових фінансово-господарських інструментів. До того ж українська економічна система ще й досі не націлена на інновації, що стримує зарубіжних інвесторів, зокрема з Євросоюзу. В Україні склалася не соціально-орієнтована модель ринкової економіки, а «олігархічний капіталізм», орієнтований на задоволення економічних інтересів великого капіталу. Нашій державі вочевидь доведеться пережити тривалий період політики перехідного періоду, змістом якого буде створення нової економічної та політичної моделі, здатної забезпечити конкурентоспроможність національної економіки. В цьому процесі Україні треба дуже обережно балансувати між вимогами СОТ і економічною безпекою країни, бо деякі реформи за вимогами СОТ можуть призвести до негативних наслідків у вітчизняній економічній і соціальній сферах.

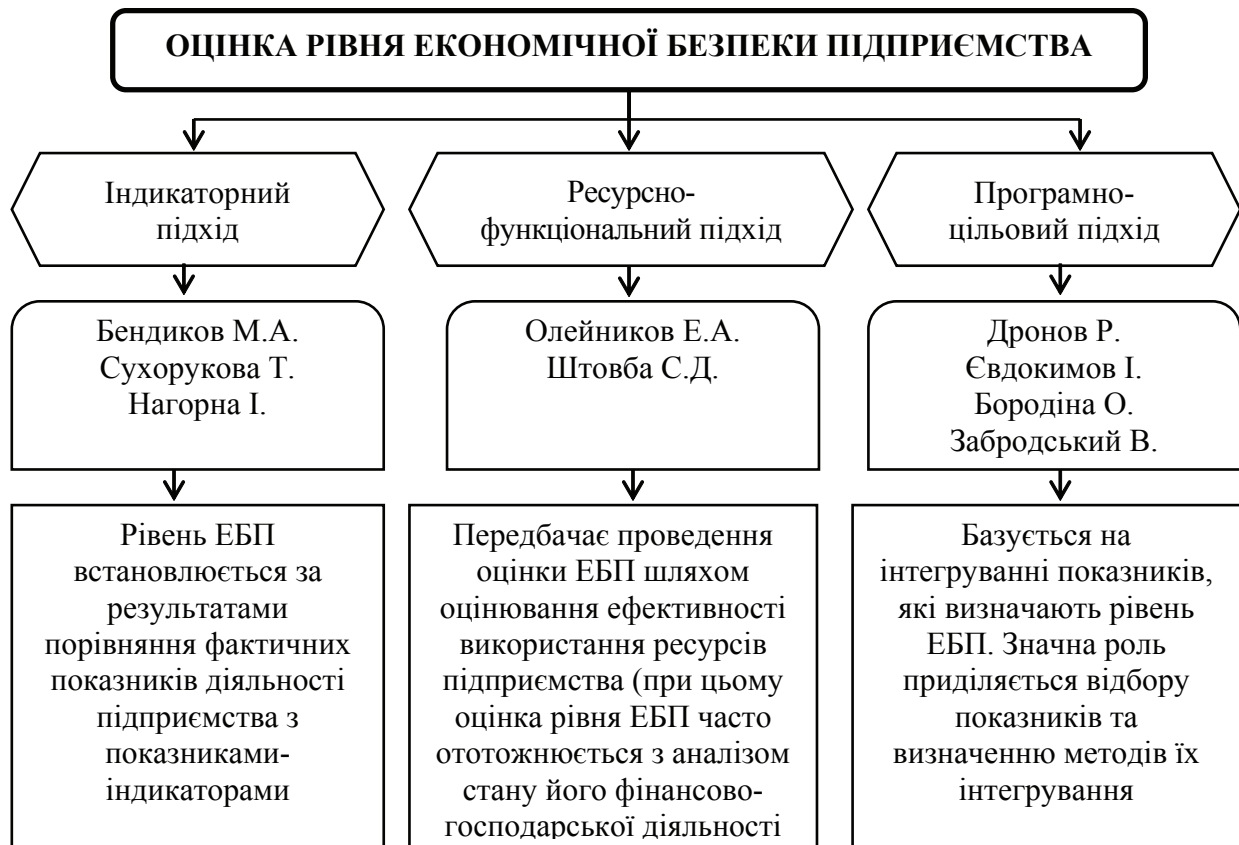

Рис. 2. Підходи до оцінки рівня економічної безпеки підприємства
(складено авторами)

Однією з передумов успішного функціонування підприємства в умовах мінливого середовища є ефективне управління економічною безпекою суб'єкта господарювання. На етапі розробки підходів до управління економічною безпекою підприємств відбувається виділення факторів впливу на економічну безпеку підприємств будівельних матеріалів. При цьому слід враховувати, що в процесі функціонування підприємства будівельних матеріалів мають адаптуватися як до зміни факторів, що напряду впливають на безпеку функціонування так і до зовнішнього середовища, частка факторів якого опосередковано впливає на стійкість підприємства.

Вплив на безпеку функціонування підприємств будівельних матеріалів в умовах євроінтеграції мають наступні групи факторів:

- політико-правові фактори (зміни в політичній системі країни, зміни законодавства, зміни в податковій сфері, політична нестабільність, неефективність системи державного регулювання, високий рівень корупції тощо);
- кадрові фактори (відтік кадрів, плінність кадрів, фізичне старіння кадрів, їх знань, кваліфікацій; праця за сумісництвом);
- ринкові фактори (частка ринку, конкурентні позиції);
- науково-технічні фактори (низький ступінь інноваційних розробок в даній сфері, складнощі з впровадженням інновацій у життя, відсутність підтримки інноваційно-активних підприємств тощо);
- економічні фактори (стан економіки, рівень інфляції, інвестиційний клімат у країні, розвиток інфраструктури, умови залучення кредитів та зміни в кредитній системі, конкуренція на ринку будматеріалів, зміна цін на будівельні матеріали, нестача кадрів робітничих спеціальностей);
- екологічні фактори (рівень забруднення довкілля, зміна екологічного законодавства тощо);
- соціально-культурні фактори (зміна рівня життя населення, соціальна нестабільність);
- природні фактори (доступність та наявність ресурсів).

На основі проведеного експертного оцінювання підприємств будівельних матеріалів (ТОВ «Укрітарм», ТОВ «Арігонбуд», ТОВ «Агромат» ТОВ «Вессел-Груп») були виявлені коефіцієнти вагомості груп факторів, які слід враховувати в ході забезпечення економічної безпеки. Найбільш вагомою групою факторів є економічні (23% з усіх груп факторів). Це можна пояснити тим, що

економічна ситуація в країні в цілому та в окремих її регіонах є досить складною, в той же час, саме ця група факторів є вирішальною для більшості складових економічної безпеки підприємств будівельних матеріалів (фінансової, виробничої, ринкової, інноваційної).

На другому місці з коефіцієнтом вагомості 18% знаходяться політико-правові фактори, адже нестабільність у даній сфері, постійні законодавчі зміни значно знижують функціональну стійкість будівельного підприємства.

Вагомими є екологічні фактори (15%), науково-технічні (13%) та соціокультурні фактори (12%), адже від законодавства в сфері екології та охорони навколишнього середовища, швидкості протікання науково-технічного прогресу та соціальної нестабільності в країні залежить стійкість економічної безпеки підприємств будматеріалів.

В ході експертного опитування виявлено ступінь впливу кожної з груп факторів на економічну безпеку підприємств будматеріалів. Політико-правові фактори найбільше впливають на ринкову складову економічної безпеки підприємства (ступінь впливу 5 балів за 5-ти бальною шкалою). Трохи меншим є вплив політико-правових факторів на соціальну складову (4,5 балів) та фінансову стійкість (4 бали).

Група кадрових факторів найбільш суттєво може вплинути на соціальну стійкість (5 балів з 5-ти можливих). За оцінками експертів вплив цієї групи факторів на виробничу, організаційно-управлінську та інноваційну складові економічної безпеки підприємств будівельних матеріалів може скласти 4 бали за 5-ти бальною шкалою.

Ринкові фактори найбільше впливають на ринкову складову стійкості функціонування будівельного підприємства (5 балів). Суттєвим є ступінь впливу на інноваційну та фінансову складові стійкості функціонування будівельного підприємства (4 бали). Вплив науково-технічних факторів є найсуттєвішим за оцінками групи експертів для інноваційної складової безпеки (5 балів), виробничої (4,5 бали), ринкової безпеки (4 бали).

Економічні фактори є найвагомішою групою факторів впливу, який слід враховувати в процесі забезпечення високого рівня економічної безпеки підприємств будівельних матеріалів. Ступінь впливу цієї групи факторів на всі складові економічної безпеки підприємства експерти визначили як надзвичайно-високий або високий (від 5 до 4 балів). Екологічні фактори відрізняються дещо меншим ступенем впливу на складові економічної безпеки, але все ж таки він лишається досить суттєвим (від 3,5 до 4,5 бали). Особливо екологічні фактори слід враховувати в процесі забезпечення виробничої, інноваційної та ринкової складових (по 4 бали).

Природні фактори для підприємств будівельних матеріалів впливають, перш за все на виробничу складову економічної безпеки підприємства. Саме для цієї складової експертами встановлено найвищу бальну оцінку ступеня впливу природних факторів – 4,5 балів. Що стосується соціально-культурних факторів зовнішнього середовища будівельних підприємств, то вони впливають найсуттєвіше на соціальну стійкість їхнього функціонування (4,5 бали), а також на виробничу та організаційно-управлінську складові (4 бали). Як показали усереднені оцінки ступеня впливу на економічну безпеку підприємств будівельних матеріалів найсуттєвішим є вплив з боку групи економічних факторів (4,71 бали), політико-правових факторів (3,93 бали), кадрових та науково-технічних факторів (3,86 бали). Суттєвим є вплив екологічних факторів (3,71 бали).

Методом експертних оцінок були визначені також імовірності негативного впливу груп факторів на економічну безпеку підприємств будівельних матеріалів. Як бачимо з даних таблиці, експерти досить високо оцінюють імовірність негативного впливу груп факторів на економічну безпеку підприємств будівельних матеріалів, яка коливається від 22 до 44%. Це свідчить про нестабільну ситуацію, в якій доводиться підприємствам будівельних матеріалів та ще раз підкреслює необхідність розробки та впровадження на них ефективної системи управління економічною безпекою. Найбільш імовірним є негативний вплив з боку економічних факторів (44%) та політико-правових факторів (41%).

Високу імовірність негативного впливу ринкових факторів (33%) можна пояснити нестабільним положенням нашої країни на світовому рівні, необхідністю нашої країни запроваджувати певні зміни, поступаючись іноді власними інтересами задля укріплення цього положення. Досить імовірним є негативний вплив науково-технічних та кадрових факторів зовнішнього середовища – по 31% та 32% відповідно. Це обумовлено демографічними процесами в нашій державі (скорочення населення, значні міграційні процеси тощо) та сповільнення протікання інноваційних перетворень в будівельній індустрії.

На основі оцінки ступеня впливу груп факторів та імовірності їхнього негативного впливу на економічну безпеку підприємств будівельних матеріалів будується графічна модель (рис. 3).

Імовірності негативного впливу груп факторів на економічну безпеку підприємств будівельних матеріалів

Складова економічної безпеки	Політико-правові фактори	Кадрові фактори	Ринкові фактори	Науково-технічні фактори	Економічні фактори	Екологічні фактори	Природні фактори	Соціально-культурні фактори
Виробнича	0,37	0,32	0,2	0,46	0,48	0,43	0,2	0,33
Організаційно-управлінська	0,31	0,41	0,22	0,22	0,4	0,24	0,2	0,37
Соціальна	0,46	0,35	0,31	0,2	0,41	0,22	0,19	0,46
Інноваційна	0,44	0,2	0,38	0,47	0,38	0,21	0,23	0,24
Фінансова	0,46	0,26	0,35	0,3	0,49	0,2	0,3	0,25
Інвестиційна	0,4	0,31	0,46	0,4	0,47	0,32	0,24	0,31
Ринкова	0,4	0,33	0,42	0,2	0,43	0,31	0,21	0,26
Загальна стійкість	0,41	0,31	0,33	0,32	0,44	0,28	0,22	0,32

Рис. 3. Узагальнена графічна модель рівня негативного впливу складових економічної безпеки підприємств будівельних матеріалів, %

Найсуттєвим є негативний вплив на економічну безпеку підприємств будівельних матеріалів економічних факторів, таких як економічна нестабільність, умови кредитування, інфляційний фактор. Ці фактори, при несприятливому перебігу подій здатні призвести до втрати близько 40% економічної безпеки підприємства. Це обумовлено тим, що дана група факторів чинить вагомий вплив практично на всі складові економічної безпеки підприємств будівельних матеріалів. На другому місці за ступенем впливу знаходяться політико-правові фактори, такі як нестабільність законодавства, зміни в податковій сфері, політична нестабільність, неефективність системи державного регулювання, високий рівень корупції тощо. Ці фактори можуть обумовити до 30% втрати загальної безпеки. Приблизно однаковим є вплив інших складових, окрім природних, вплив яких на економічну безпеку підприємств визнаний експертами як найнижчий. Однак навіть цей вплив є досить значимим і складає близько 15% загального рівня економічної безпеки.

Узагальнена модель негативного впливу факторів зовнішнього середовища на безпеку підприємств будівельних матеріалів доводить, що для підприємств, які прагнуть зберегти достатній рівень економічної безпеки, вкрай важливим є врахування в своїй діяльності впливу окремих функціональних складових економічної безпеки підприємства.

Спеціалісти з безпеки вважають, що одним із шляхів створення для недержавних підприємств передумов для економічного виживання за умов ринкових відносин та євроінтеграції є виявлення та нейтралізація загроз економічній стабільності підприємства, що і є суттю діяльності щодо за-

безпечення економічної безпеки інноваційно-орієнтованих підприємств, тобто стану їх стабільної діяльності, за якого реалізуються програми, забезпечується прибуток і захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників.

Механізм забезпечення економічної безпеки на підприємстві передбачає застосування заходів щодо її зміцнення, що представлені в табл. 2.

Таблиця 2

Заходи зміцнення функціональних складових економічної безпеки

Складові економічної безпеки	Заходи зміцнення економічної безпеки підприємства
Фінансова	відмова від здійснення фінансових операцій рівень ризику яких є надмірно високим; відмова від продовження господарських відносин з партнерами, які систематично порушують контрактні зобов'язання; відмова від використання у великих об'ємах позикового капіталу; зменшення частки дебіторської заборгованості.
Інноваційна	управління інноваційною безпекою; збільшення частки інноваційних товарів та послуг у структурі товарів підприємства; збільшення частки інноваційних підходів до управління підприємством
Інформаційна	управління інформаційною безпекою; чіткий розподіл обов'язків, які повинні виконувати відповідальні особи з питань збереження інформації та її конфіденційності.
Силова	гарантування безпеки майна, капіталу та співробітників підприємства
Техніко-технологічна	розробка технологічної стратегії розвитку підприємства; використання лізингу; впровадження передового світового досвіду.
Кадрова	чітко сформульована організація системи управління персоналом; підвищення рівня охорони праці на підприємстві.
Інтелектуальна	підвищення кваліфікації працівників
Екологічна	збільшення капіталовкладень у ресурсозбереження
Інтерфейсна	активна участь у міжнародних виставках та семінарах; застосування рекламних заходів для збільшення споживачів.

Особливої уваги заслуговує представлення заходів підвищення економічної безпеки підприємства у розрізі саме функціональних складових, так як кожна з них потребує застосування різних заходів і мір відповідно до змісту та наявних проблем. Такий підхід ефективність обрання необхідних напрямків та заходів покращення економічної безпеки.

Таким чином, формування необхідного рівня економічної безпеки підприємства включає етапи: формування ефективних факторів виробництва (нового устаткування, кваліфікованої робочої сили і т.д.); виробництво продукції з урахуванням потреб ринку, підвищення її якості та дизайну; вибір надійних постачальників сировини, матеріалів, енергоносіїв; надійний захист власних комерційних таємниць; зміна, в разі необхідності, керівництва підприємства.

Висновки. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що набуло подальшого розвитку визначення впливу факторів зовнішнього середовища на економічну безпеку інноваційно-орієнтованих підприємств будівельних матеріалів України, що дає можливість швидше ідентифікувати та попереджати проблеми, що можуть виникнути через найбільш загрозливі та впливові фактори.

До основних проблем забезпечення економічної безпеки інноваційно-орієнтованих підприємств в умовах євроінтеграційних процесів належить:

- критично низький показник рівня сприятливості економічного та правового підприємницького середовища, зокрема у рейтингах країн, які складаються провідними міжнародними економічними організаціями;
- низьке значення показника інтегральної оцінки більшості функціональних складників безпеки підприємництва;
- погіршення значень макроекономічного, зовнішньоекономічного, інвестиційного, інноваційного функціональних складників;
- незадовільні показники фінансового стану та ефективності функціонування підприємств;
- негативні тенденції щодо кількості діючих, новостворюваних підприємств та обсягів їх господарської діяльності;

– збільшення кількості кримінальних посягань, корупційних та дискримінаційних дій щодо підприємців і їх майна;

– низький рівень конкурентоспроможності та інноваційної активності підприємств.

Основними напрямками, яких слід вжити для забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах євроінтеграції: підвищення рівня поточної безпеки; забезпечення високого рівня прибутковості основної діяльності; забезпечення високого рівня ефективності використання ресурсів; забезпечення високого рівня ліквідності активів (оскільки низька ліквідність активів підприємства може спричинити втрату платоспроможності та його банкрутство впродовж наступного року або навіть місяця); покращення рівня науково-технологічного та інноваційного потенціалу.

Сформульовані у статті теоретичні узагальнення є внеском у теорію економічної безпеки суб'єкта господарювання, а саме визначення поняття «економічна безпека інноваційно-орієнтованого підприємства», що враховує доповнення традиційної структури та може використовуватися при розробці системи економічної безпеки на інноваційно-орієнтованому підприємстві.

Висновки щодо впливу факторів зовнішнього середовища на рівень економічної безпеки мають важливе практичне значення і поглиблюють методичну базу аналізу економічної безпеки для підприємств сфери матеріального виробництва. Подальші дослідження мають проводитися в напрямі удосконалення методів оцінки економічної безпеки інноваційно-орієнтованих підприємств, та адаптації їх до європейських норм та реалій українського підприємництва.

Література:

1. Коваленко Е.В. Обосновных угроз экономической безопасности предприятий в современных условиях хозяйствования / Е.В. Коваленко // Луганский национальный аграрный университет. – 2010 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvlnau/ekon/2010_16/kovalenko.pdf

2. Руснак Л.Р. Фактори загроз зовнішнього середовища економічної безпеки підприємства / Л.Р. Руснак // Збірник наукових праць з актуальних проблем економічних наук «Економічна наука XXI століття: реалії та перспективи». - Наукова організація «Перспектива» .- 2013. - Част. II. – 125-129 с.

3. Паліга Н.Б. Механізми реалізації антикризової політики держави в будівельній галузі: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.03 / Н.Б. Паліга . – Класич . приват. ун-т. – Запоріжжя, 2009. – 20 с.

4. Шевченко І. Особливості формування економічної безпеки підприємства / І. Шевченко // Наука молода. – 2010. – №10. – С. 178-181.

5. Шекшуєв О.А. Інноваційний розвиток будівельних підприємств як фактор підвищення стійкості та конкурентоспроможності / О.А. Шекшуєв // Науковий-технічний збірник. – 2009. – №87. – С.152-156.

6. Шемаєва Л.Г. Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища: автореф. дис. д-ра. екон. наук/ Л.Г. Шемаєва. – К., 2010. – 39 с.